

तरणिः

तरः, पुं, (तृतरये + "कदोरप्" । ३।१।५०। इति
अप् ।) तरणम् । (यथा, मनुः । ८।३०४।
"पथं यानं तरे दायं पौरुषोर्हपथं तरे ।")
कशानुः । इति मेदिनी । रे, ४० । टचः ।
इति भूरिप्रयोगः । ("तरतमौ द्विवृत्तामेकोत्-
कर्षे ।" इति सुम्बोधसूत्रात् प्रत्ययविशेषः ।)
तरः, [स्] स्त्री, (तृ प्रवततरनयोः + करवाटौ
ययायथं अस्तु ।) नलम् । (यथा, रघुः ।
११ । ७७ ।

"तिष्ठतु प्रधानमेवमप्यहं

तुल्यबाहुतरसा जितस्त्रया ।")

वेगः । तीरम् । प्रवगः । इति शब्दरत्नावली ।
तरचः, पुं, (तरच् + एवोदरात् उलोपः ।) तरचुः ।
इत्यमरटीकायां भरतः । (यथा, दृष्टवर्त्त-
तायाम् । १२ । ६ ।
शैलकूटैस्तरे चर्चशाई वज्रास्त्राभ्यासासितैः ।)
तरचुः, पुं, (तरं नलं मार्गं वा विधोति ।
चिद्य हिंसायाम् + मितद्रादिनात् चुः ।) चाप्र-
विशेषः । नेकडे वाच इति भाषा । तत्-
पर्यायः । तर्जुः २ ऋगादनः ३ तरचुकः ४ ।
इति शब्दरत्नावली । (यथा, हरिवंशे । १६३।१४।
"ततो मायां परी चक्रे देवशत्रुः प्रतापवान् ।
सिंहान् बाधान् वराहाञ्च तरचूश्च वा-

गरान् ।")

तरचुकः, पुं, (तरचु + कर्त्तर्ये कन् ।) तरचुः ।
इति शब्दरत्नावली ।

तरङ्गः, पुं, (तरति प्रवते इति । तृ + "तरत्वादि-
भ्यच्" ।) उर्णा । १ । ११६ । इति अङ्गच् ।)
वायुना नादादिजन्य तिर्यग्गुह्यप्रवणम् । टेड
इति भाषा । तत्पर्यायः । भङ्गः २ कर्मिः ३
वीचिः ४ । इत्यमरः । ऊर्णा ५ वीची ६
विचिः ७ लहरी = हली ८ विलिः १० । इति
भरतः । लहरिः ११ । इति सारमुन्दरी ।
चलनता १२ भञ्जिः १३ । इति हारावली ।
उत्कलिका १४ कर्मिका १५ । इति जटा-
घरः । वल्लम् । हयादीनां समुत्पालः । इत्यु-
णादिकोषः ।

तरङ्गिणी, स्त्री, (तरङ्गो वीचिरस्यञ्च इति ।
तरङ्ग + "अत इतिठनौ" इति इनिः ।)

नदी । इत्यमरः । १ । १०।१०० । (यथा, भाषः ।
"सरङ्गिणी वैजिरिवायता भुवः ।")

तरङ्गं, स्त्री, (तृ + भावे लुट् ।) प्रवणपूर्वक-
देशान्तरनमनम् । इति दुर्गादासः । पारनम-
नम् । सनारनम् । यथा, मोक्षसुन्दरे । ६ ।

"यद्यपि यज्जनयज्जितरेका

भवति भवान्तररे नौका ।"

तरङ्गः, पुं, (तीर्यतेनेति । तृ + करणे लुट् ।)
भेलकः । इति चिकारकोषः । खर्गः । इति
शब्दचन्द्रमणिः ।

तरणिः, स्त्री, (तीर्यतेनेति । तृ + "चर्त्तृह-
घमीति ।" उर्णा । ३ । १०३ । इति णिनिः ।)

नौका । (यथा, आञ्जलिप्रशाम् । ३६० ।

तरप

"नामधुपावति तरपिचदपि युवाकर्षेतरवे-
यम् ।")

इतकुमारी । इत्यमरः । ३ । २ । ७३ ।

तरपिः, पुं, (तरति पापमनेनेति । तृ + अपिः ।)

खर्गः । (यथा, देवीभागवते । ३ । ६ । २८ ।

"रघुना तरपिः कुर्वी तन्मनसां सुलक्षिताम् ।

मुखा जगाम देवेशो वरं दत्त्वाभिवाञ्छितम् ।")

अर्कटचः । इत्यमरः । भेलकः । (यथा, वीप-
देवप्रशंसाश्लोकः ।

"सोऽयं आकरवायवैकतरपिचानुर्गच्छिना-
मभि-

जोवात् कोविदमर्षपन्तपविः श्रीवीपदेवः

कविः ।")

किरबः । इति हेमचन्द्रः ।

तरपिपेटकः, पुं, (तरपिः पेटक इव ।) काष्ठानु-
वाहिनी । इति जटाघरः ।

तरपिरत्नं, स्त्री, (तरपिः खर्गस्तुप्रियं रत्नम् ।)

मावन्वम् । इति राजनिर्घण्टः ।

तरपी, स्त्री, (तरणिः । कदिकारादिति वा ङीष् ।)

नौका । इति शब्दरत्नावली । पद्मचारिणी ।

इति शब्दचन्द्रिका । इतकुमारी । इत्यमर-

टीकायां भरतः ।

तरकः, पुं, स्त्री, (तरति प्रवत इति । तृ प्रवततर-
नयोः + बाहुलकात् यङ् ।) । वक्षिणीजन-
नकाकादि । प्रवः । नौका । इति मेदिनी ।

डे, २६ । कुम्भतुम्भीरभादिचरः । इति

शब्दरत्नावली ।

तरकः, पुं, देशविशेषः । इति शब्दरत्ना-
वली ।

तरकपादा, स्त्री, (तरकः प्रवणशीलः पादः
प्रायेण तुरीयांशो यस्याः ।) नौका । इति

शब्दरत्नावली ।

तरकी, स्त्री, (तरकनयेति । त + अङ् । गौरा-
दिनात् ङीष् ।) नौका । इति शब्दरत्नावली ।

(तरका । इति हारावली इतपाठः । ५५ ।)

तरत्, [ट्] स्त्री, (तरकनेनेति । त + बाहु-
लकादितिः ।) प्रवः । (तरतीति । तृ + कर्त्तरि
णदिः ।) कारकवपची । इति मेदिनी । दे, २६ ।

तरदी, स्त्री, कण्टकिटचमिदः । तत्पर्यायः ।

तारदी २ तीरा ३ खर्दुरा ४ रत्नवीजका ५ ।

अस्या गुणाः । तिक्तत्वम् । मधुरत्वम् । गुल्-
मम् । वल्लत्वम् । कषणाश्लेषः । इति राज-

निर्घण्टः ।

तरणः, पुं, (तरतीति । त + "तभूवद्विचयीति ।"
उर्णा । ३ । १२७ । इति णच् ।) भेलकः । आचारः ।

(तीर्यते इति । + कर्मणि णच् ।) वस्तुप्रः ।

इत्युणादिकोषः ।

तरनी, स्त्री, (तीर्यतेनेनेति । तृ + णच् । ततो
ङीष् ।) तरिः । इत्युणादिकोषः ।

तरपखं, स्त्री, (तृ + भावे णच् । तरस्तरं तस्य
पखम् ।) आतरः । इत्यमरः । १ । १० । ११ ।

नौका भाङ्गा इति भाषा ।

तरवा

तरमुनं, स्त्री, (तरं तरवं अमुवत् पायतेऽत्र ।
जन + बहुवचनान्तः ।) प्रजविशेषः । तर-

नृज इति स्थातः । यथा, उत्तरकामाख्यातम् ।

"ज्येष्ठे मासि महेशानि । पौर्णमास्यां निशार्द्धके ।

हृत्वातुरा महाकाकी भ्रमन्ती पिष्टकानने ।

तन्वात्वा नक्षत्रा तस्यै फलं दत्तं तरमुनम् ।

तत्फलमभ्युपगृह्णा वरदा सा हरप्रिया ।

यो मे दद्यात् फलं रत्नं स पिरायुश्चतुर्गुणम् ।"

तरणः, पुं, (तृ + "ट्वादिभ्यश्चित् ।" उर्णा । १ ।

१०८ । इति कलप्रत्ययविशेषः ।) हारः । हार-

मध्यमभिः । (यथा, महाभारते । ८ । ६४ । १६ ।

"प्रकीर्णका विप्रकीर्णाय राजन् !

प्रवाणमुक्तातरणाच हाराः ।")

तलम् । इत्यजयपाठः । (जनपदविशेषः ।

तद्देशवासिनि बहुवचनान्तः । यथा, महा-

भारते । ८ । ८ । २० । [नपि ।")

"वतुवान् कलिङ्गान् तरणान्नकाशुविका-

तरणः, त्रि, (तृ + कलच् ।) पलः । (यथा

नेषधे । ५ । २४ ।

"यथाः खभावमधुरैरनुभावे-

स्वापकेरिततरां तरणाः कः ।")

विङ्गः । भास्वरः । इति मेदिनी । वे, ६५ ।

मध्यमृगप्रवम् । इति धरणिः । प्रवीभूतच ।

तरलनीचना, स्त्री, (तरवे पचवे लोचने यस्याः ।)

पचजनयना नारी । इति हेमचन्द्रः ।

तरणा, स्त्री, (तृ + कलच् टाप् च ।) यवागूः ।

तुरा । इति मेदिनी । वे, ६६ । मधुमक्षिका ।

इति हेमचन्द्रः ।

तरणितं, त्रि, (तरणं तारल्यमस्य जातम् । तरण +

इतच् । तरण इवाचरति तारणं करोतीति ।

तरण + क्तिप् + णिच् + क्त इति केषित् ।)

जाततारल्यम् । तत्पर्यायः । प्रेक्षितम् २

जुलितम् ३ प्रेक्षितम् ४ इतम् ५ पलितम् ६

कम्पितम् ७ घृतम् ८ वेक्षितम् ९ आन्दोलि-

तम् १० । इति हेमचन्द्रः । (यथा, गीतगोविन्दे ।

१२ । १५ ।

"यालोचः केशपाशस्तरणितमलकैः खेदलोचौ
कपोलौ ।")

तरवारिः, पुं, (तरं समागतविपक्षजनं वारव-

तीति । ट + णिच् + इत् ।) खड्गः । तरवार

इति भाषा । इति हेमचन्द्रः । २ । ३४५ ।

अथ खड्गपरीक्षा ।

"बाह्वं रूपं तथा जातिर्वारिदे च भूमिका ।

अनिमानमिति प्रोक्तं खड्गगानाष्टकं शुभम् ।

अभिन्ने दृश्यते बाह्वं विभिन्नं चटितं तथा ।

यदेव दृश्यते चिह्नं तदङ्गं संप्रपद्यते ।

नीलजम्बादिकं खड्गे रूपमित्यभिधीयते ।

तेनैव यत् प्रतीतं स्यात् तज्जातिरिति गद्यते ।

अज्जातिरिक्तं यज्जातिस्तथाहात्म्योपलक्षकम् ।

तन्नेममिति जानीयात् खड्गे खड्गविशारदाः ।

अज्जातिरिक्तं खड्गादियच्छुद्धलापलक्षकम् ।

तद्विरचितं प्राङ्मुखमिरङ्गादिधारणम् ।